

УДК 35.075.5:364.013(477)

Т. Денисенко

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні з урахуванням соціально-економічних та культурних процесів, які відбувалися в суспільстві.

Ключові слова: добродійність, соціальний захист, соціальна опіка, населення, пенсійне забезпечення.

Історичний досвід показує, що реформування соціальної сфери ніколи не відбувалося з міркувань гуманності або добродійності. Майже завжди воно було обумовлено політичними причинами. Так, наприклад, О. Бісмарк наприкінці XIX ст. ввів пенсійне забезпечення, страхування щодо безробіття і медичне страхування з єдиною метою – запобігти соціальному вибуху, перехопивши ініціативу в німецьких соціал-демократів. У Радянському Союзі проводилась патерналістська соціальна політика в обмін на лояльність громадян. У сучасних економічно розвинених країнах влада виділяє значні кошти на соціальні потреби з метою отримання підтримки населення.

Розглядаючи історичний досвід становлення та розвитку проведення соціальної політики будь-якої держави, необхідно зауважити, що головним її аспектом є соціальний захист населення, його окремих (найбільш вразливих) верств і категорій залежно від конкретних соціально-економічних обставин, рівня розвитку суспільства та самої держави. На сьогодні у світі все частіше науковці, політичні діячі, службовці високого рангу обговорюють проблеми соціального захисту населення, що виникли на фоні економічної кризи та демографічних процесів і супроводжуються збільшенням питомої ваги людей похилого віку, зменшенням кількості працездатних осіб, недостатністю фінансування соціальних заходів та пропонують механізми вирішення цих проблем.

Однак реформування системи соціального захисту населення, яке спрямоване на збільшення частки фінансування з усіх рівнів бюджету, не призвело до покращення ситуації в економіці та поліпшення життя населення. З огляду на це, важливо розглянути історію розвитку соціального захисту населення в Україні у тісному зв'язку з соціально-економічним та культурним середовищем.

Питання соціального захисту населення, соціальної політики, соціального розвитку були і залишаються об'єктом та предметом наукових досліджень. Проблемам становлення та розвитку соціального забезпечення присвячено велику кількість праць вітчизняних та зарубіжних авторів. Зокрема, історичні аспекти виникнення та розвитку соціального захисту досліджували такі вчені, як Е. Лібанова, Н. Болотна, Н. Дєєва. Трансформацію ролі держави у забезпеченні добробуту громадян відображено у працях О. Іванової, О. Макарова, С. Злупко, які також у своїх працях приділяли увагу дослідженню теоретичних засад та історичним витокам соціального захисту населення. Однак у більшості праць об'єктом дослідження були процеси формування системи соціального захисту в світі загалом. Натомість недостатньо висвітленими залишаються питання щодо становлення та розвитку соціального захисту в Україні, яким і присвячена стаття.

Метою статті є аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту населення в Україні з урахуванням тих соціально-економічних та культурних процесів, які відбувалися в суспільстві.

Історія соціального захисту починається з особистої доброчинності, яка здавна притаманна людському суспільству. Особиста доброчинність завжди була властива людям як вияв природного співчуття і намагання підтримати в такий спосіб власний авторитет. Проте вияви доброчинності були адекватною відповіддю на суспільні потреби. З перших кроків цивілізації, коли сім'я, домогосподарство були основним виробничим осередком у суспільстві, цілком логічним було покласти турботу про непрацездатних на інших членів сім'ї. Ті, хто залишався безпомічним поза сім'єю, або ціла сім'я, яка опинилася у скрутному становищі, могли розраховувати на допомогу громади. Захист нужденних здійснювався у формі особистої та громадської доброчинності тоді, коли йшлося про виживання людини або сім'ї і, як правило, не мав ознак системності.

В Україні одним із перших законодавчих актів, які запроваджували соціальну допомогу полоненим, були договори з греками, укладені у 911 і 945 рр. князями київськими Олегом та Ігорем "Про порятунок полонених". Ними визначалися взаємні зобов'язання щодо викупу русичів і греків, у якій би країні вони не знаходилися, та повернення їх на батьківщину. Договір вважається першим в Україні документальним свідченням турботи держави про тих своїх громадян, які цього потребують [1].

Християнство значною мірою впливало на формування суспільної моралі, ставлення до убогих, адже любов до ближнього є основною засадою християнської моралі. Громадська благодійність була поширена за часів Київської Русі. Церква була благодійницькою організацією, за посередництвом якої надавалася допомога нужденним з боку глави держави – князя. Перші уроки та перші регламентації були тісно пов'язані з християнським світобаченням потреб і проблем окремої людини. Сирітство, жебрацтво, інвалідність – коло проблем, що відображені в перших законодавчих нормах. Прагнучи розвинути благодійництво, надати йому ознак організованості, князь Володимир у 996 р. видає Статут (закон), яким доручив церковним структурам та духовенству здійснювати опікування і нагляд за лікарнями, лазнями, притулками для одиноких [2]. Грошовий обіг в той час був слабо розвинений, тому допомога надавалася здебільшого у вигляді життєво важливих продуктів.

Князь Володимир здійснив багато прогресивних для свого часу благодійницьких заходів, а саме: заснував училища для навчання бідних людей, богодільні, будинки для паломників, запровадив годування бідних, сиріт, вдів, бездомних під час проведення народних свят [3].

Достойним продовжувачем справ свого батька Володимира, включаючи допомогу і підтримку знедолених, став Ярослав Мудрий. У 1030 р. він відкрив у Новгороді навчальний заклад підвищеного типу, в якому навчалося майже 300 дітей. Це фактично був перший справжній навчальний заклад. Однак навчалися там діти новгородських старост та "попові діти". Головним завданням школи була підготовка освіченого міського управлінського апарату і священнослужителів [4]. До значних здобутків Ярослава Мудрого у становленні системи соціального захисту того періоду можна сміливо віднести складання першого письмового збірника стародавнього руського права "Руська Правда". Окрім кримінальних статей, остання мала статті соціального спрямування, що було незвичним кроком для тогочасних європейських держав. "Руська Правда" стала першим слов'янським кодексом законів, які відіграли важливу роль у соціально-

економічному розвитку суспільства, поступі державності і формування державного управління. Про важливість для князя Ярослава соціальної теми свідчить той факт, що з 37 статей “Руської Правди” 8 присвячено проблемам захисту дітей. Наступні зведення законів значною мірою творилися за зразком “Руської Правди”, утверджуючи основи соціальної політики в князівстві.

За правління Володимира Мономаха (1113 – 1125 рр.) продовжується створення на базі церков і монастирів благодійних закладів для немічних та сиріт. Посилилась організаційна діяльність різних установ та організацій щодо вдосконалення форм підтримки соціально вразливих верств населення [5]. Розуміючи значення розвитку землеробства, скотарства, ремесла та торгівлі для зміцнення могутності держави, Володимир Мономах закликає правителів держави піклуватись про свою землю та підданих, дбаючи про злагоду та соціальний мир, дотримуватись певних норм, продиктованих вимогами християнської моралі. Володимир Мономах наголошував на необхідності поваги до старших, заступництва за молодших та скривджених, працелюбності, відповідальності, милосердя.

У 80-х рр. XVI ст. на Україні виникають братства. Це була епоха боротьби українського народу проти соціального і національного гніту, феодалізму. Освіта в Україні стає одним із найважливіших засобів у боротьбі проти полонізації і окатоличення, за збереження етнічної цілісності. Водночас ця класова боротьба пригнічених мас України зливалась з боротьбою за свою незалежність, культуру, мову. Братства засновували школи й шпиталі для бідних й утримували їх власними засобами. Головним осередком братського руху на українських землях вважався Львів. Займаючись різними ремеслами та особливо торгівлею, у XV ст. львівські міщани значно поліпшили своє матеріальне становище. У Львові зросло число українських крамниць і будинків. Зростання економічного добробуту спонукало міщан до суспільних та церковних справ. У своїх громадських прагненнях вони гуртувалися у братствах. У Львові їх було декілька, найстарішим вважається Успенське (1439 р.). Спочатку його діяльність зводилась до опіки над церквою: в складчину купувались свічки, ікони. Братчики допомагали біднішим своїм членам або їх родинам, разом здійснювали поховання померлих, виховували в собі риси солідарності і взаємної допомоги.

Братства активно використовували друкарську справу для піднесення освіти. У 1574 – 1648 рр. в Україні діяло понад 20 друкарень. Окрім книг релігійного змісту, вони друкували букварі, підручники, які були набагато дешевші, ніж рукописні [6]. Відстоюючи національний розвиток, протидіючи католицькому релігійному гніту, братства здійснювали благодійницькі функції: допомагали бідним, вдовам, сиротам, хворим, будували друкарні, церкви, шпиталі, оберігали пам’ятки історії, культури. У відкритих ними школах здійснювали виховання молоді в дусі людинолюбства, побожності, милосердя.

На початку XVI ст. протест українського народу проти національного, релігійного та соціального гніту зумовив особливе військове, державне, політичне, культурно-історичне та педагогічне явище – козацький рух. Запорізька вільна республіка започаткувала самобутні зразки благодійних установ та прояви соціальної опіки. У козацькому братстві всі були рівні. У поселеннях запорожців типовим явищем була церква, з одного боку якої знаходився шпиталь, а з іншого – школа. Це була традиція, яка відображала спосіб і суть козацького життя. Спілкування з козаками-інвалідами, людьми похилого віку виховувало у дітей доброту, милосердя, співчуття до чужого болю.

Накопичення певних матеріальних статків у руках козацької старшини дало змогу їй виконувати благодійницькі функції: будувати церкви, монастирі, шкільні будинки. За постановою військової ради Запорізької Січі було вирішено створити шпиталь при Межигірському монастирі поблизу Києва. У 1680 р. кошовий Іван Сірко передав у підлеглисть цьому монастиреві Самаро-Миколаївський Січовий монастир, розташований на острові між річками Самарою і Самарчиком. При останньому також був військовий шпиталь, як і при Лебединському поблизу Чигирини і Левківському поблизу Овчура. Всі ці монастирі охоче перебирали на себе піклування про запорізьких козаків, оскільки мали від цього матеріальний прибуток у вигляді коштовного оздоблення церков і великих внесків. Зокрема, під час визвольної війни Січ розподіляла своїх поранених та інвалідів в інші шпиталі при монастирях і церквах, виділяла на лікування та догляд кошти із загальновійськового скарбу. Лікували та доглядали хворих у шпиталях ченці. За часи козацтва в Україні поширюється розвиток спеціальних будинків для бідних, німечних та сиріт (шпиталів). Фінансувалися вони як за рахунок громад, так і окремих заможних осіб.

Держава починає усвідомлювати свою вирішальну роль і непересічну місію у створенні системи захисту та допомоги нужденним. З огляду на це, за часів правління Петра I (1682 – 1725 рр.) відбувається активізація політики боротьби з професійним жебрацтвом, підсилюється роль держави у соціальному захисті, розширюються заходи, скеровані на обмеження впливу церкви на громадськість і посилення державного управління. У 1712 р. Петро I видав указ, що забороняв жебрацтво. Здорових працездатних жебраків повертали господарям або віддавали в робітні будинки, а старих і хворих – до богаділень. Петро I закликав робити благодійні внески у шпиталях та інших благодійних закладах, а не подавати милостиню на вулицях [7].

Наприкінці XVIII ст. за часів правління Катерини II сформувалася державна структура соціальної допомоги населенню. Прийняття нового адміністративного Зводу законів про губернії (1775 р.) передбачало організацію спеціального органу – приказів громадської опіки, установ із соціальними функціями, на які покладалось провадження питань громадської опіки й медичного забезпечення. У кожній губернії створювався такий приказ під головуванням губернатора. До складу правління належали засідателі станових судів, по одному від кожного стану – дворянства, купецтва, селянства. Прикази громадської опіки були першими спеціальними державними органами в Росії, на які покладалися завдання створення шкіл. Прикази мали займатися питаннями заснування шкіл і нагляду за ними, забезпечення вчителями, підручниками тощо [8].

Прикази опікувалися в губерніях не тільки справою початкової освіти, а також і питаннями громадського здоров'я, суспільної благодійності і частково пенітенціарною справою. Така всебічність допомоги незаможним членам суспільства свідчила про те, що система державної підтримки осіб, які не мали майна, визначеного соціального статусу і не могли забезпечити себе власною працею, перебувала на етапі становлення. Діяльність приказів в Україні відзначалась досить високою активністю. За кількістю опікуваних та затрачених на них коштів вони займали провідні місця в Російській імперії. Для виконання своїх функцій приказам громадської опіки виділялося з державної скарбниці 15 тис. руб. з дозволом збільшувати зазначену суму. Серед способів примноження капіталів було надання грошових сум у кредит, під заставу в банк, прийняття пожертв. Певною мірою прикази громадської опіки відігравали роль своєрідних банків. Прикази спрямовували свої кошти в обіг, позичаючи їх на невеликі терміни [9].

Метою створених приказів було розширення своєї фінансової бази через широку комерційну діяльність, утримуючи цегельні, черепичні заводи, крамниці тощо. Коли прикази перейшли під юрисдикцію Міністерства поліції, а пізніше – Міністерства внутрішніх справ (1810 р.), фінансові потоки набули організованої форми. Ці міністерства стимулювали прикази до збільшення і накопичення фінансових засобів, дозволяючи їм ведення господарських та майнових операцій.

Тогочасна громадська опіка, як зазначає А. Фурман, набула значного розвитку завдяки трьом основним засадам: самостійності місцевих благодійних організацій, долученню до управління місцевого населення і забезпеченню населення більш-менш достатніми грошовими засобами. Проте мала ця система і суттєві недоліки – прикази розвивали діяльність на свій розсуд, опікування не було обов'язковим для всіх нужденних, а лише вибірковим. Прикази не могли задовольнити потреби населення і не тільки через нестачу засобів та недосконалість адміністративно-господарської системи, а й через погану славу закладів громадської опіки, де були поширені формалізм і різні зловживання [10].

З другої половини XIX ст. через суттєві зміни в соціально-економічному житті спостерігалось піднесення благодійності, яке характеризувалося підвищенням соціальної активності, розмаїттям організаційних форм і напрямів застосування, соціальним пріоритетом та особистими прагненнями благодійників. Особливо це стосувалося нової активної сили суспільства – підприємців. Бурхливий розвиток підприємницької діяльності, зростання промислового виробництва зумовлювали необхідність у законах, спрямованих на регулювання трудових правовідносин. Однак за відсутності української державності на всій її території набувають чинності норми права, визначені та закріплені у законах Російської імперії. У цей період зароджується нова концепція соціального захисту, яка базувалася на колективній відповідальності суспільства за утримання безробітних, вдів, сиріт та людей похилого віку. Серед перших введених програм були базові рівні захисту умов праці та колективні програми компенсації травмованим робітникам або їх сім'ям.

За період 1882 – 1903 рр. у Росії було послідовно прийнято дев'ять головних законів, які стали джерелом промислового або робітничого права і отримали назву “Фабрично-заводського законодавства”. Дія цього законодавства розповсюджувалась на українські землі, які на початку XIX ст. знаходилися в складі Російської імперії, а саме на Лівобережжя, Правобережжя та Південь.

До фабрично-заводського законодавства насамперед необхідно віднести Закон “Про малолітніх, працюючих на заводах, фабриках та мануфактурах” від 01.06.1882 р. Цей закон стосувався умов праці підлітків на заводах та фабриках: визначав мінімальний вік дітей, що допускалися на роботи (12 років), встановлював максимальний робочий день для дітей від 12 до 15 років (8 годин) та заборону для них нічних робіт тощо [11]. Окрім того, зазначений вище закон зобов'язував фабрикантів надавати малолітнім працівникам, які не мали освіти, можливість відвідувати народні училища. За порушення власниками або керівниками фабрик правил у частині праці малолітніх, була встановлена відповідальність у вигляді арешту або штрафу.

Однак фабричні закони поширювались лише на центральні губернії Росії, в інших регіонах вони вводилися із затримкою або взагалі не були запроваджені. Так, на території України Закон “Про нагляд за закладами фабричної промисловості та про взаємовідносини фабрикантів і робітників” від 1886 р. був введений у 1894 р. тільки у Київській, Волинській, Подільській, Харківській, Херсонській губерніях. На Таврійську, Полтавську і Чернігівську губернії цей закон поширився ще пізніше [12].

Швидкий розвиток промисловості призводив до необхідності виникнення нових видів благодійної діяльності та збільшення її ролі. Соціально-економічний і духовно-культурний розвиток вимагав підвищення загальноосвітнього рівня населення та, насамперед, створення мережі професійної освіти, допомоги незаможній учнівській та студентській молоді, підтримки закладів сфери соціальної допомоги – лікарень, дитячих притулків тощо, фінансування культурно-мистецьких закладів і окремих митців.

Що стосується такого напрямку соціального захисту населення, як пенсійна система, то до середини XIX ст. у Російській імперії, до складу якої належала і більша частина території сучасної України, системи пенсійного забезпечення практично не існувало. Хоча, ще 6 грудня 1827 р., було видано царський указ про пенсії. Такі пенсії, як правило, були досить скромними, виплачувались нерегулярно та призначалися в окремих випадках і окремим людям. З огляду на невеликі масштаби “покриття” таким пенсійним забезпеченням та його незначну ефективність, тодішній уряд був змушений підтримати ініціативу військових чиновників і службовців Міністерства шляхів сполучення, спрямовану на утворення пенсійних кас – прообразів сучасних недержавних пенсійних фондів. Першу таку касу було засновано у 1858 р. для забезпечення пенсіями службовців Варшавсько-Віденської залізниці, 25 червня 1859 р. утворено Пенсійну касу військово-сухопутного відомства, а з 1 вересня 1860 р. у Санкт-Петербурзі почала діяти Пенсійна каса інженерів шляхів сполучення. Службовці залізниць отримували право на дві пенсії: державну (за особливі заслуги) і емеритальну (за вислугу років), або, як на сьогодні, професійну (за багаторічну сумлінну працю) – з відповідної пенсійної каси. Остання слугувала вагомою мотивацією довготермінові роботи на залізницях, де були такі каси.

Земські службовці (вчителі, лікарі та інші) не мали до середини 60-х рр. XIX ст. жодних привілеїв, зокрема й пенсій. Отримуючи низьку платню, вони намагалися перейти на престижну службу, що приносила б більше грошей. Аби утримати кваліфікованих працівників, земства вирішили взяти на себе зобов'язання щодо їхнього пенсійного забезпечення за умови, якщо останні відслужать установлений мінімум років. Джерелами фінансування пенсійних кас були: обов'язкові внески (відрахування) учасників, внески за рахунок казни (держбюджету), дохід із капіталу та майна каси, добровільне пожертвування, випадкові надходження.

Після Великої жовтневої соціалістичної революції розпочинається етап формування радянської системи соціального захисту. Соціально-економічні відносини за радянської доби базувалися на централізації ресурсів та повноважень; плановості виробництва і розподілу; жорсткій регламентації всіх сфер соціально-економічного життя; пріоритеті адміністративного регулювання над правовим. Удавана відсутність нагальних соціальних проблем була головним постійно декларованим твердженням системи радянської державної ідеології. Суспільно корисна праця була обов'язковою характер. Крім загальної зайнятості, забезпечувався хоча і досить низький, проте всеохоплюючий розмір соціальної підтримки. При розподілі ВВП на такі цілі витрачалася половина централізованих ресурсів держави. Загалом соціальна ситуація в колишньому СРСР характеризувалася незначною диференціацією доходів, споживання і загальних життєвих можливостей більшості населення.

Радянська система соціального захисту була законодавчо закріплена і реалізовувалася у таких основних організаційно-правових формах, як: 1) державне соціальне страхування (за рахунок відповідних централізованих союзних фондів); 2) пенсії (за віком; по інвалідності; за вислугою років; у разі втрати годувальника) та допомоги

(по тимчасовій непрацездатності; по вагітності і пологах; на дітей з малозабезпечених сімей; багатодітним та одиноким матерям тощо); 3) соціальне обслуговування інвалідів і літніх громадян (утримання в будинках-інтернатах з повним державним забезпеченням; протезування; надання засобів пересування; пільги на проїзд на транспорті; житлові, побутові та податкові пільги тощо); 4) безкоштовна медична допомога (надання медичних послуг у поліклініках, лікування в лікарнях, санаторіях, курортах тощо); 5) безкоштовне виховання дітей (в яслах, дитячих садках, дитячих будинках, санаторіях, піонерських таборах тощо).

Після Другої світової війни в сфері соціального розвитку до здобутків, які було досягнуто в УРСР, належать: істотне покращення санітарно-епідемічного благополуччя населення, повна ліквідація експлуатації, безробіття, неписьменності, подолання жаклих наслідків німецько-фашистської окупації. За роки Радянської влади в Україні було створено системи соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я тощо [13].

За часів СРСР соціальна політика фактично вирішувала два завдання: з одного боку, визначала темпи і пропорції економічного розвитку, з іншого – забезпечувала формування фондів суспільного споживання. Держава сприяла утвердженню патерналістських очікувань у населення, до мінімуму звівши особисту відповідальність людини за самозабезпечення та економічний самозахист. Не випадково більшість населення виявилася не готовою до соціально-економічних змін, що відбулися з розпадом СРСР. Втрата заощаджень, поява безробіття, сплеск інфляції, заборгованість із виплати заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат спричинили невдоволення в суспільстві, призводили до соціального напруження, певним чином детермінували соціальну нестабільність.

Висновки

Процес формування системи соціального захисту населення на території України триває вже багато століть, але не можна стверджувати, що вона на сьогодні повністю сформувалась та є остаточною. Проведений нами аналіз історичного розвитку системи соціального захисту населення в Україні свідчить, що протягом Х – кінця ХХ ст. (розпад Радянського Союзу) вона пройшла етапи від простої, неорганізованої благодійності, суспільного піклування, державного опікування до повної відповідальності держави за соціальне забезпечення та розвиток обов'язкового соціального страхування і солідарного пенсійного забезпечення.

На сьогодні політика соціального захисту населення в Україні будується за зразками, які, з одного боку, відповідають загальноцивілізаційним нормам, тобто таким, які певною мірою визнані у світі, а з іншого – ураховують умови й фактори, що визначають існування конкретної держави на основі її політичного, економічного і духовного життя. Питання розвитку соціального захисту населення незалежної України є актуальним та потребує окремого дослідження.

Література

1. Злупко С. М. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні [Текст] : навч. посіб. / Злупко С. М., Радецький Й. І. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. — 192 с.
2. Історія соціальної роботи [Електронний ресурс] : навч. інструментар. / А. Фурман, М. Підгурська. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Psis/2010_4/furman_p.pdf.

3. Там само.
4. Прокопенко Л. Л. Генеза та розвиток державної освітньої політики в Україні (IX – поч. XX ст.) [Текст] : монографія / Л. Л. Прокопенко. — Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2008. — 488 с.
5. Історія соціальної роботи... — С. 169.
6. Прокопенко Л. Л. Генеза та розвиток державної освітньої політики в Україні (IX – поч. XX ст.)... — 488 с.
7. Історія соціальної роботи... — С. 175, 176.
8. Прокопенко Л. Л. Генеза та розвиток державної освітньої політики в Україні (IX – поч. XX ст.)... — 488 с.
9. Ступак Ф. Я. Благодійність та суспільна опіка в Україні (кін. XVIII – поч. XX ст.) [Текст] : автореф. дис. д-ра іст. наук : 07.00.01 / Ступак Федір Якович ; ДВНЗ “Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди”. — Переяслав-Хмельницький : [б. в.], 2010. — 40 с.
10. Історія соціальної роботи... — С. 176.
11. Соболев М. Н. Очерки экономической политики промышленности и торговли [Текст] / М. Н. Соболев. — Х. : [б. и.], 1916. — 278 с.
12. Войтинский И. Трудовое право [Текст] : учеб. пособ. для вузов / И. Войтинский. — 2-е изд. — М. : Юридиздат, 1928. — 128 с.
13. Дубич К. В. Соціальне забезпечення в Україні: особливості управління в радянський повоєнний період історії / К. В. Дубич // СОЦІОПРОСТІР [Текст] : міждисцип. зб. наук. пр. з соціол. та соціал. роботи. — 2012. — № 3. — С. 74—79.

T. Denysenko

HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE SOCIAL SECURITY SYSTEM IN UKRAINE

The formation and development of social security system of population in Ukraine are analysed taking into account socio-economic and cultural processes in the society.

Key words: charity, social security, social care, pension provision.